

УДК 378.011.3-051:8]:004

*Кучера А. М., Бойко Н. І.***ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ**

У статті досліджено проблему формування інформаційно-технологічної компетентності майбутніх фахівців-філологів, що вміють використовувати прикладне програмне забезпечення у своїй професійній діяльності. Для формування інформаційно-технологічної компетентності і розвитку мотивації навчання застосовуються засоби інноваційних педагогічних технологій, які визначають мету і послідовність реалізації формування інформаційно-технологічної компетентності студентів-філологів.

Визначено педагогічні умови, складові педагогічного процесу, спроектовано модель адаптивного навчання щодо формування інформаційно-технологічної компетентності і практичного впровадження в неї науково обґрунтованих засобів комп'ютерної діагностики. Сформульовано концепцію адаптивних методичних систем, які в умовах використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій є технологічним модульним комплексом, що забезпечує повноцінне і якісне навчання незалежно від його форм і рівнів.

***Ключові слова:** інформаційно-технологічна компетентність, навчально-методичний комплекс, модель, інтенсифікація навчання, майбутні фахівці.*

Актуальність проблеми формування інформаційно-технологічної компетентності майбутніх фахівців, що вміють використовувати прикладне програмне забезпечення у своїй професійній діяльності, обумовлена потребою в підготовці висококваліфікованих кадрів, зокрема філологів.

Результати сучасних розвідок, присвячених розгляду різних аспектів професійної компетентності вчителя-словесника, були предметом досліджень З. Бакум, О. Горошкіної, Л. Давидюк, В. Махінов, М. Пентилюк, Л. Руденко, В. Статівка та ін.; можливості застосування засобів інформаційних технологій у професійній філологічній освіті у своїх працях розглядали І. Викорева, В. Жулкевська, О. Семиног, Н. Якименко та ін.; психолого-педагогічні засади ефективного використання засобів ІКТ у навчально-пізнавальній діяльності виокремлювали Б. Гершунський, Л. Макаренко, Ю. Машбиць, І. Роберт та ін.

На сьогодні дослідження ефективного застосування засобів інформаційно-комунікаційних технологій в системі вищої педагогічної освіти належить до одного з пріоритетних напрямів. При визначенні педагогічних умов формування інформаційно-технологічної компетентності студентів-філологів ми виходили з того, що **умова** – це правила, що існують або встановлені в певній галузі життя, діяльності, які забезпечують нормальну роботу чого-небудь; сукупність даних, положення, що лежать в основі чого-небудь [0, с. 617]. До того ж “умова” – це філософська категорія, що визначає відношення предмета до явищ, що оточують його, без яких вона

не може бути реалізована. Умови складають те середовище, де виникають, існують і розвиваються явища, процеси. Педагогічними умовами є сукупність об'єктивних можливостей, що забезпечують успішне вирішення поставлених завдань.

Для вирішення педагогічного завдання щодо формування інформаційно-технологічної компетентності студентів-філологів з використанням адаптивної моделі навчання, мають виконуватися певні педагогічні умови, а саме: забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу, гуманізація міжособистісних стосунків; застосування диференційованого підходу на основі результатів діагностики початкового рівня сформованості інформаційно-технологічної компетентності (особливості мотиваційної сфери, когнітивні вміння в інформаційно-технологічній діяльності); можливість креативної побудови студентами-філологами індивідуального маршруту навчально-пізнавальної діяльності, адаптованої до їхніх когнітивних можливостей і професійних прагнень; створення особистісно розвивальних ситуацій на заняттях; діяльнісний компонент (вибір рівня вивчення програмного матеріалу); застосування засобів і методів для формування інформаційно-технологічної компетентності і розвитку мотивації; актуалізація розвитку рефлексії студентів; застосування проблемних методів навчання; педагогічна підтримка як основний принцип взаємодії педагога зі студентами.

Суб'єкт-суб'єктна взаємодія учасників освітнього процесу є ефективною лише в умовах активно-виборчого, ініціативно-відповідального, перетворювального ставлення особистості до самої себе, до дійсності, що, на наш погляд, є запорукою успішної інформаційно-технологічної діяльності і становленням акмеологічної спрямованості особистості як професіонала. Суб'єкт-суб'єктна взаємодія передбачає гуманізацію міжособистісних стосунків, що означає: організацію взаємодії педагога зі студентами відповідно до принципів гуманізму; затвердження принципів плюралізму, свободи і відповідальності в педагогічному процесі; полісуб'єктний характер.

Гуманістична методологія освіти припускає: ціннісну професійну позицію, в якій відбувається формування здібностей особистості до самореалізації за допомогою самоорганізації її свідомості; рівень рефлексії розвиненості свідомості [0, с. 132]. Останній передбачає не лише об'єктивність оцінювання особистості своїх вчинків, дій, але і відповідність самооцінювання оцінюванням оточення – викладача, студентів. Суб'єкт навчання повинен мати здатність проводити аналіз рефлексії діяльності, що має велике значення у процесі становлення його професіоналізму.

Становлення особистості як професіонала, в нашому випадку, фахівця-філолога, що має високий рівень сформованості інформаційно-технологічної компетентності, повинно відбуватися з педагогічною

підтримкою, коли сам студент здійснює свідомий, відповідальний, самостійний вибір свого місця в професії, а педагог підтримує і спрямовує його в цьому розвитку.

Для формування інформаційно-технологічної компетентності і розвитку мотивації навчання застосовуються засоби педагогічних технологій, які визначають мету і послідовність реалізації формування інформаційно-технологічної компетентності студентів-філологів. Схематично це можна представити як:

мета – засоби – правила і послідовність їх використання – результат

Для усіх технологій характерні певні загальні ознаки: усвідомленість діяльності викладача і студента, ефективність, мобільність, валеологічність, цілісність, відкритість, проєктованість; самостійна діяльність студентів у навчальному процесі (вона складає 50% навчального часу); індивідуалізація.

Визначаються складові педагогічного процесу, спрямованого на формування інформаційно-технологічної компетентності студентів-філологів на заняттях з дисциплін інформаційно-інформатичного циклу.

Ми розглядаємо інформаційно-технологічну компетентність студентів-філологів як ступінь володіння апаратним і програмним забезпеченням ПК з метою використання в навчально-професійній діяльності.

Будувати процес навчання потрібно так, щоб рівень сформованості інформаційно-технологічної компетентності обов'язково підвищився.

Одним із шляхів вирішення цього завдання є проєктування моделі адаптивного навчання щодо формування інформаційно-технологічної компетентності і практичного впровадження в неї науково обґрунтованих засобів комп'ютерної діагностики.

З урахуванням кваліфікації майбутнього словесника навчальний процес забезпечується певною технологією створення навчально-методичного комплексу, зокрема:

1) зміст обов'язкового ядра дисципліни і можливі розширення, які мають бути набором модулів, підбір яких дасть змогу сформувати спеціалізовану частину. У разі відсутності необхідного модуля його легко можна додати в навчально-методичний комплекс;

2) кожен елемент навчально-методичного комплексу повинен мати властивість модульності й технологічності (що забезпечує практичну реалізацію якісного навчання).

Кожен з модулів повинен мати повноту забезпечення, що містить, окрім класичних складових (програми, методичні рекомендації, підручник), комп'ютерне програмне забезпечення (електронні підручники, довідники, тестові завдання тощо) і спеціальні практикуми, що допомагають в організації самостійної роботи.

Пропонована технологія нескладна: до базового набору модулів додаються модулі, які забезпечують досягнення поставлених цілей для

забезпечення процесу навчання з урахуванням специфіки навчання студента-філолога. Окрім того, побудова такого комплексу модулів створює набір модулів, який може розширюватися довільно, залежно від можливостей та інтересів студентів (відкритість системи).

На основі вищевикладеного сформулюємо концепцію адаптивних методичних систем, які в умовах використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій є технологічним модульним комплексом, що забезпечує повноцінне і якісне навчання незалежно від його форм і рівнів.

В основі цих методичних систем лежать навчальні модулі, які містять комплекс засобів: частина представлена в електронному вигляді, частина – в паперовому. Наявність багатосенсорних джерел інформації (спеціальні паперові посібники, електронні підручники, мультимедійні довідники, тестові системи тощо) дає змогу, з одного боку, знизити стомлюваність і підвищити мотивацію, а з другого – розширити інформаційний потік, що суттєво інтенсифікує процес навчання.

Моделювання навчального модуля представлено у вигляді стислого алгоритму, який може бути покладений в основу самостійної розробки викладачами власних навчальних модулів (розділів) навчальних дисциплін. Зокрема, він містить: мету; назву модуля, що формулюється коротко і лаконічно (допускається використання підзаголовків); коротке резюме змісту модуля, написане в евристичному ключі (зразкова лексика: «В цьому модулі ви познайомитеся з ...»; «Відповіді на ці питання ви знайдете на таких-то сторінках»; «Завдання для самоконтролю допоможуть вам перевірити рівень і якість своїх знань»; «Стисло про головне» тощо); план модуля (перелік пунктів з короткими поясненнями до них); виклад навчального матеріалу невеликими частинами (матеріал викладається простою, зрозумілою мовою, щоб для розуміння тексту не була потрібна допомога викладача; подані в системі поняття точно визначені); практичні самостійні завдання до кожного модуля (наприклад, завдання в тестовій формі); творчі завдання; загальний тестовий контроль (подаються критерії оцінювання до кожного модуля) [0, 0].

За таким принципом (з урахуванням вищевказаних етапів роботи) нами був розроблений електронний практикум для студентів-філологів, що складається з трьох частин і містить вісім модулів.

Для реалізації адаптивної моделі навчання були розроблені пілотні екземпляри модулів з дисциплін інформаційно-інформатичного циклу, що мали певні етапи впровадження в навчальний процес, зокрема: підготовлений модуль запускався в навчальний процес на «тимчасових» носіях («пілотний» екземпляр); під час занять фіксувалися питання студентів; після заняття матеріали виправлялися і запускалися в іншу групу – доки у студентів не виникало питань; одночасно з питаннями здійснювався поточний і підсумковий контроль; у разі, якщо студенти щонебудь не засвоювали, додавались завдання, коригувались пояснення і

потім в навчальний процес запускався новий варіант роздруків і електронних матеріалів; відпрацьований матеріал був сформований у вигляді електронного практикуму і переданий на експертизу і апробацію іншим викладачам. Після експертизи і доопрацювання був розроблений остаточний варіант електронного практикуму в трьох частинах з супровідними матеріалами до програмних продуктів, який і був впроваджений у навчальний процес.

Електронний практикум містив завдання з урахуванням напрямку підготовки студентів, що дало змогу перейти від загальнодидактичних вказівок з індивідуалізації навчання до конкретних рекомендацій з урахуванням активізації індивідуалізованої навчальної мотивації і спеціальних (професійних) здібностей. У рамках адаптивної моделі навчання щодо формування інформаційно-технологічної компетентності на лабораторних заняттях з використанням ЕНМК студенти отримували свою траєкторію розвитку.

Електронний практикум заповнює гостру нестачу підручників з дисциплін інформаційно-інформатичного циклу. До основних переваг цього електронного практикуму можна віднести стислість викладу матеріалу при практичному застосуванні, велику кількість утилітарних і самостійних завдань, доступну мову викладу, що є дуже важливим для такого навчального видання, зважаючи на рівень підготовки і сприйняття аудиторії.

Лабораторні заняття проводилися у вигляді індивідуальних лабораторних робіт і були призначені для набуття кожним студентом індивідуальних практичних навичок з організації інформаційного забезпечення і особистої інформаційної діяльності майбутнього фахівця-філолога, що, перш за все, формує у них інформаційно-технологічну компетентність.

Індивідуальні і самостійні заняття припускають роботу кожного студента за індивідуальним (груповим) завданням. Індивідуальне заняття є аудиторним і проводиться з консультативною або контрольною участю педагога; самостійне заняття є позааудиторним і призначене для ознайомлення студента з рекомендованим педагогом матеріалом і підготовки до виконання індивідуальних завдань з курсу і самостійного закріплення певних розділів курсу.

Структура навчального посібника представлена таким чином, що теоретичний матеріал чергується з практичними і самостійними завданнями застосування отриманих знань у майбутній професійній діяльності; посібник має достатню кількість ілюстрацій; наприкінці кожної лабораторної роботи є підсумкова таблиця «Стисло про головне» і контрольні запитання.

Навчальний посібник містить прикладні питання в галузі інформаційних технологій, необхідні для широкого практичного використання в освітньому процесі філологів. З впровадженням адаптивної методичної моделі в процес навчання майбутніх філологів вирішувались такі завдання:

1) визначити конкретні цілі вивчення комп'ютерного практикуму і його адаптивну роль у змісті дисципліни інформаційно-інформатичного циклу;

2) розробити найбільш раціональні адаптивні методи і організаційні форми навчання, спрямовані на досягнення поставлених цілей;

3) розглянути необхідні адаптивні форми навчання і розробити рекомендації щодо їх застосування.

Методично-технологічне забезпечення процесу формування інформаційно-технологічної компетентності студентів-філологів відображено в схемі формування інформаційно-технологічної компетентності (рис. 1) і в створеному електронному практикумі. Особливого значення набувають не лише механізми формування інформаційно-технічної компетентності (мотивація, установка, рефлексія, творчість), а й педагогічні умови формування, серед яких: забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії; диференційований підхід; креативна побудова індивідуального маршруту навчально-пізнавальної діяльності; створення особистісно розвиваючих ситуацій; діяльнісне освоєння ціннісного потенціалу інформатики; застосування засобів та методів формування ІТ-компетентності; актуалізація розвитку рефлексії; проблемні методи навчання; педагогічна підтримка, що забезпечує високий рівень сформованості інформаційно-технічних компетентностей.

Серед способів інтенсифікації навчання особливе значення має застосування методів, форм, засобів, механізмів, що активізують навчально-пізнавальну діяльність. У побудові адаптивної моделі навчання значну роль відіграють проблемно-пошукові методи, навчальні бесіди, дискусії, пізнавальні завдання, самостійна робота, використовуваний принцип алгоритмізації тощо.

Інтенсивна організація навчального процесу в адаптивній моделі навчання передбачає оперативний зворотний зв'язок, швидке отримання інформації від ефективності запропонованих заходів і таке саме оперативне регулювання і корекцію навчання. Тому кожне практичне заняття студентів (електронний практикум) побудоване у вигляді окремих блоків, що містять:

- новий матеріал (теоретична частина);
- практичні завдання;
- завдання для самостійного опрацювання;
- тестовий контроль.

Таким чином, під час проведення заняття інтенсивно проводиться як контроль з боку викладача, так і самоконтроль з боку студента.

Для інтенсифікації навчання важливий не лише темп контролю, але і його аналітичність, оскільки викладачеві потрібно знати не лише прогалини в знаннях, але і їх причини, серед яких можуть бути недоліки здоров'я, дефекти вихованості особистості, вади самого процесу навчання, зокрема відсутність індивідуального підходу тощо. Цінну інформацію про причини

відставання студентів дають факультетські «кураторські педагогічні консилиуми», що проводяться заступником декана факультету з виховної роботи за участю усіх кураторів і старост груп факультету (за необхідності – проректора з виховної роботи). Але це окреме питання, що потребує додаткового дослідження. Ми ж акцентуємо увагу на процесі навчання, на індивідуально-особистісному підході під час нього, для того, щоб знати реальні навчальні можливості студентів, перспективи росту, «зону найближчого розвитку» кожного з них. Відповідність успішності реальним можливостям студентів свідчатиме про оптимальність досягнутих результатів.

Рис.1 Структура адаптивної моделі формування інформаційно-технологічної компетентності майбутнього фахівця-філолога

З огляду на вищезазначене, для вдосконалення форм навчання в адаптивній моделі ми застосовуємо різноманітні форми проведення занять практикуму, від консультативного ведення заняття викладачем до самостійного набуття знань студентами.

Характерною особливістю вдосконалення форм навчання на цьому

етапі є максимальне розкриття сильних і слабких сторін активізації пізнавальної діяльності студентів. На таких заняттях монолог викладача замінюється діалогом зі студентами. Наш підхід дає можливість узагальнити і систематизувати раніше вивчений матеріал і встановити зв'язок знань з життєвими фактами, спрямованими на формування не лише інформаційно-технологічної компетентності фахівців-філологів, а й професійної.

До того ж впровадження засобів інформаційно-комунікаційних технологій відкриває принципово нові можливості для інтенсифікації навчально-пізнавальної діяльності, що дає змогу суттєво збільшити обсяг засвоєної студентами інформації завдяки тому, що вона подається у більше узагальненому, систематизованому вигляді, причому в динаміці.

Підкреслимо, що всі основні методи інтенсифікації навчання у запропонованій нами адаптивній моделі використовуються у взаємозв'язку, оскільки не можна розраховувати, що тільки окремими з них можна вирішити проблему адаптивного навчання і виводити той або інший метод в абсолют. Саме такий підхід може бути успішним та підвищити ефективність і якість навчання студентів-філологів. Застосування засобів інформаційно-комунікаційних технологій передбачає формування у вчителя-філолога здатності орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати необхідну інформацію й оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства. Оскільки інформаційно-технологічна компетентність передбачає здатність учителя орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію й оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного високотехнологічного суспільства.

Отже, маючи сформовану інформаційно-технологічну компетентність і професійний досвід, учитель набуває можливості розробляти власні електронні продукти, адже саме вони відображають бачення вчителя щодо викладання предмета з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема вчителя-словесника.

Література

1. Шейко В. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник. – 7-ме вид., стер. / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарєнко. – Київ : Знання, 2011. – 310 с.
2. Нісімчук А. С. Технологія інноваційної освіти : монографія / А. С. Нісімчук, О. С. Падалка. – Луцьк : ПВД "Твердиня", 2013. – 456 с.
3. Соловов А. В. Проектирование компьютерных систем учебного назначения : учеб. пособие / А. В. Соловов. – Самара : Изд-во СГАУ, 1995. – С. 138.
4. Новий тлумачний словник української мови : у 3-х т. – Том 3. П–Я, видання 2-е, виправлене / укл. В. Яременко, О. Сліпушко. – Київ : АКОНІТ, 2004. – 862 с.

Кучера А. М., Бойко Н. И. Формирование информационно-технологической компетентности студентов-филологов как составляющая профессиональной подготовки.

В статье исследована проблема формирования информационно-технологической

компетентности будущих специалистов, умеющих использовать прикладное программное обеспечение в своей профессиональной деятельности, в частности филологов. Для формирования информационно-технологической компетентности и развития мотивации обучения применяются средства педагогических технологий, которые определяют цель и последовательность реализации формирования информационно-технологической компетентности студентов-филологов.

Определены педагогические условия, составляющие педагогического процесса, спроектирована модель адаптивного обучения по формированию информационно-технологической компетентности и практическому внедрению в нее научно обоснованных средств компьютерной диагностики. Сформулирована концепция адаптивных методических систем, которые в условиях использования средств информационно-коммуникационных технологий являются технологическим модульным комплексом, обеспечивающим полноценное и качественное обучение независимо от его форм и уровней.

Ключевые слова: информационно-технологическая компетентность, учебно-методический комплекс, модель, интенсификация обучения, будущие специалисты.

Kuchera A. M., Boiko N. I. Formation of information and technological competence of students-philologists as a component of vocational training.

The article deals with the problem of formation of information and technological competence of future specialists who are able to use applied software in their professional activities, in particular philologists. For the formation of information and technological competence and the development of training motivation, the means of pedagogical technologies are used that determine the purpose and sequence of the implementation of the formation of information and technological competence of students-philologists.

The pedagogical conditions that make up the pedagogical process are determined, the model of adaptive learning for the formation of information and technological competence and the practical introduction of scientifically based means of computer diagnostics in it are designed. The concept of adaptive methodical systems is formulated, which, in the conditions of the use of information and communication technology means, is a technological modular complex providing full and high quality education regardless of its forms and levels.

Keywords: information-technological competence, educational-methodical complex, model, intensification of training, future specialists.

УДК 37.014:321.7]:316.61(477)

Мартіросян О. І., Порошина В. Д., Купрій Т. Г.

УКРАЇНА І БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС ЯК ОСВІТНЯ СТРАТЕГІЯ І СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ МЕХАНІЗМ ДЕМОКРАТИЧНОГО РОЗВИТКУ

*Тільки те, що народжене розумом,
просвітництвом і звертається до
розуму, може бути духовною силою
для всього людства.*

А. Швейцер